

Dr. Nagy Gábor – Dr. Sárvári Balázs – Dr. Varga Bence* :

A fenntartható bankolás előfutárai

Népszerű témává vált napjainkra, hogy a bankolásban érvényre jutó társadalmi fenntarthatósági szempontokról beszéljünk. Sokaknak tűnik ez úgy, mintha a pénzügyi szektor is csak kényszerűségből próbálná meglovagolni így a korszellemet, ám a bankrendszer már akkor is foglalkozott a társadalmi fenntarthatóság kérdésével, amikor még az ózonréteget sem ismertük, nem-hogy azt, miként rombolják az ózonpajzsot a halogénezett szénhidrogének. A Magyar Nemzeti Bank és a Budapesti Metropolitan Egyetem kutatói által jegyzett [frissen megjelent kötetben](#) azt mutattuk be, hogy mind az európai hagyományban, mind pedig a magyar viszonyok között megvannak a fenntartható pénzügyek előzményei, s így a fenntarthatóság megjelenése a pénzügyi szektorban többszáz éves múltra tekint vissza. Mindezek alapján az alábbiakban is amellet érveltünk, hogy korunkban nem ezek kialakítása, hanem megújítása van napirenden.

Nemzetközi kitekintés

Már a XVI. századi Olaszországban működtek olyan bankok, melyek tevékenységében megjelentek a fenntarthatósági szempontok, a felelős hitelezés és az értéktöbblet-teremtés. Az ebben az időszakban létrehozott bankoknál kiemelt szempont volt, hogy helyi, közösségi szinten összeköttetést biztosítsanak a hitelnyújtók és hitelfelvevők között. Tulajdonképpen egyfajta közvetítő szerepet töltek be és így támogatták a helyi vállalkozásokat. Mivel tevékenységük nem országos, hanem regionális szintű volt, ezért hasonlóak voltak a hitelszövetkezetekhez vagy takarékpénztárakhoz.

Az etikai szemlélet már ekkor megjelent, hiszen a bankok létrehozásának egyik kiváltó oka éppen az uzsora megfékezése volt. Ezért egyes bankok maximalizálták a felszámítható kamat mértékét. Ezen felül több bank, például a nápolyi Monte di Pietá bank belső irányelvet dolgozott ki a felelős hitelezésre. Ezt követve kizárólag a helyi közösséghez tartozó, aktívan dolgozó, a hitelkockázatok egy részét átvállaló (fedezetet rendelkezésre bocsátó), felelős hiteligenlő esetében hagyták jóvá a kérelmet. Luxuskiadások finanszírozására a bank nem nyújtott kölcsönt. Ennek oka az is lehetett, hogy ekkor számos bank létrejött valamilyen adományhoz, jótékonyági hozzájáruláshoz kötődött. Így maguk is hasonló elveket követtek a hitelezésben. Továbbá e bankoknak több esetben szoros egyházi kapcsolataik is voltak, így e körülmény is pozitívan járult hozzá etikus működésükhöz.

A hitelszövetkezetek és a takarékpénztárak főként az ipari forradalom alatt jöttek létre a XVIII. század második felében. Ügyfélkörük elsősorban az ipari forradalom során kialakult új középosztály és az alacsonyabb jövedelemmel rendelkező osztály tagjai voltak. Mintegy közvetítői szerepet töltek be a finanszírozók és hitelfelvevők között a helyi gazdaság fejlesztése érdekében. A közvetítői funkció mellett kiemelt szerepet kapott a pénzügyi tájékozottság előmozdítása is, amely a pénzügyi termékek megjelenésével egyre fontosabbá vált.

A szövetkezetek működésében megmutatkozó fenntarthatósági szempontok szintén megjelentek a globális szinten egyik legnagyobb szövetkezetnek, a kanadai Desjardins Csoportnak a működésében. A XIX. század végi Kanadában (elsősorban Quebec-ben) a rendkívül rossz termés

következtében meglehetősen leromlottak az életfeltételek. Ezen felül az etikus (fair) kamat melletti hitelhez jutás sem volt biztosított. Ezen problémákra kívánt megoldást nyújtani Alphonse Desjardins olyan formában, hogy 1900-ban ún. „közösségi kasszát” hozott létre a megtakarítások kezelésére. A kifizetéseket olyan esetekre tartogatta, mint a betegség vagy a munkanélkülivé válás. Emellett az uzsora megfékezése érdekében hitelezéssel is foglalkozott. Ám ezt kizárólag megfelelő erkölcsi képességgel rendelkező vidéki termelők részére biztosította, akik igazolni tudták: valóban a gazdasági tevékenységük érdekében használják fel a kapott kölcsönt. A Desjardins Csoport 1940-ben kibővítette üzleti tevékenységét és biztosítási termékeket (pl. életbiztosítás) is kínált ügyfeleknek.

A szövetkezetek működése példaként szolgált a közösségi bankok és mikrofinanszírozó intézmények (melyek főként az 1970-es években terjedtek el nagyobb számban), továbbá a modernnek tekinthető fenntartható pénzügyi termékek (pl. társadalmilag felelős befektetések, pozitív környezeti hatást eredményező befektetések, tiszta technológiai fejlesztések finanszírozása) létrejötténél is.

Hazai vonatkozások

Magyarországon az etikus bankolás szintén jelentős múltra tekint vissza, amely már a pénzügyi intézmények létrejöttének időszakában is tetten érhető volt. Hazai viszonylatban elsősorban a szövetkezetek és takarékpénztárak hordozták magukban ezeket a tulajdonságokat.

A szövetkezetek esetében az adott településen működő intézmény tagjai jellemzően ugyanabból a városból, községből kerültek ki. Ez lehetővé tette, hogy az adott szövetkezet olyan nonprofit jellegű szolgáltatással is bővítse tevékenységét, amely egyfelől a tagok számára nem kínált közvetlen üzleti hasznot, másfelől viszont megfelelt a közösség hosszú távú céljainak (például a helyi infrastruktúra fejlesztése).

A takarékpénztárak alapvető funkcióját jól szemlélteti a nürnbergi példára létrehozott Brassói Általános Takarékpénztár. Működésének 1836. január 1-i megkezdése kapcsán alapelveként megállapították: a kizárólag emberbaráti céllal létrehozott pénztintézet a megtakarításokat (és magát a takarékoskodást) a szegénység elleni küzdelem egyik eszközének tekintette, eredményének egy részét pedig segélyekre és a brassói kórház támogatására fordította. A rászoruló lakosság számára jótékonyági alapot is létrehozta a takarékpénztár forrásaiból.

A szövetkezetek az önszervező egyesületekből kinőve, saját hitelrendszer megszervezésével a szegényebb lakosság igényeit is figyelembe véve működtek. Ennélfogva a szövetkezeti hitelintézeteknél kialakultak olyan alapelvek, amelyek módosításokkal ugyan, de alapjaiban a mai napig érvényesek maradtak. Ezek az alapelvek a szolidaritás, a kölcsönösség, a decentralizáltság, a többlételem-teremtés (közös márka, minőségszavatolás, üzemi szervezet hatékonyságának növelése), valamint a szociálpolitikai szempontok (munkaerőképzés, átképzés, oktatás). Mindezek mellett fontos szerep volt a piac „kiegyensúlyozása” is. Emiatt olyan területen is aktív tevékenységet fejtettek ki, ahol egyéb befektetők nem jelentek meg, mert a beruházás nem volt kifizetődő (ebbe beleértendőek voltak többek között a szociális vagy kulturális célok is).

Sajnálatos módon a társadalmi-morális célok a későbbiekben elhalványultak, s inkább az üzleti nyereséget előtérbe helyező működés vált jellemzővé. Ezt a folyamatot *Vargha Gyula* miniszteri tanácsos, a magyar királyi központi statisztikai hivatal igazgatója a XX század elején arra vezette vissza, hogy Ausztriával és Németországgal szemben, ahol a takarékpénztárak többnyire községi alapon szerveződtek, nálunk nem alakult ki a községi jellegű önálló működés. A szabad királyi városainknak sem volt valódi autonómiájuk, hanem a királyi kamara szigorú ellenőrzése alatt álltak. Ebből következően az adók mértékére, valamint költségvetésükre vonatkozóan sem rendelkeztek semmiféle befolyással, így önállóságuk és bevételeik fokozására a takarékpénztárakat vették igénybe. A XX. század második felétől kezdődően a különböző pénzügyi intézménytípusok közötti verseny erősödésével a szövetkezetek is az univerzális banki tevékenység irányába mozdultak el. A versenyben így sem tudtak stabil pozíciót szerezni, ami végül a szövetkezeti rendszer felszámolásához vezetett.

Előretékiítés

Az etikus bankolás szempontjából az lenne kívánatos, ha az üzleti alapokon működő, profitorientált banki tevékenység és az etikus elveken nyugvó működés egyidejűleg tudna megvalósulni. A fenntarthatósági szempontok között az önálló működés érdekében az üzleti jelleg is kiemelkedően fontos, hiszen jövedelmezőség hiányában az etikus elvek is sérülhetnek. Ráadásul a fenntarthatósági szempontok az elmúlt időszakban bővültek, többek között a klímaváltozás hatásaival. Jelentőségüknél fogva kiemelt helyet kell kapjanak a meglévő és újonnan alapítandó pénzügyi intézmények üzleti modelljében.

** A szerzők a Magyar Nemzeti Bank szakértői és a Budapesti Metropolitan Egyetem kutatói*

„Szerkesztett formában megjelent 2024. február 29-én az Mfor.hu oldalon.”